

YAKINDO U ÜN VERS TES BESYO

E T M PS KOLOJ S DERS NOTLARI

E itim Nedir ?

E itim insanlık tarihi kadar eski bir inceleme alanı olmasına karşılık, bilim olarak gelişmesi oldukça yenidir. E itim, belli amaçlara göre insanların davranışlarının planlı olarak değiştirilmesi ve geliştirilmesinin yasa ve ilkelerini bulmaya ve bu amaçla teknikleri geliştirmeye çalışılan bir bilim dalıdır.

E itim Bilimi Nedir ?

E itim bilimi kişilerin davranışlarının değiştirilmesinde öğrenmeye etki eden bütün etmenlerin ve bu etmenler arasındaki ilişkilerin sistemle değiştirilmesi ve davranış değiştirilmenin en verimli ve etkili bir şekilde yapılması için “araştırma ve geliştirme” çalışmalarına ağırlık verir.

E itimin Biliminin Özellikleri

- Büyük ölçüde uygulamalı bir bilimdir.
- Birçok bilim alanı ile etkileşimindedir.
- E itim toplumsal bir kurum olduğu için (sosyoloji)
- Birey ve bireyin davranışlarıyla uğraştığı için (psikoloji)
- Ekonomik bir yatırım olduğu için (ekonomi) ile yakından ilişkilidir.

E itim – Psikolojik kişi

Psikoloji insan ve hayvan davranışlarını inceleyen bir bilim dalıdır. Tanımından da anlaşılacağı gibi psikolojinin çok geniş alanı vardır.

Konusu insan ve hayvan davranışları olan bir diğer bilim dalı da e itimdir. Psikoloji insan davranışlarını açıklamaya çalışırken, e itim insan davranışlarını değiştirme yollarını aramaktadır. Kuşkusuz bu noktada psikoloji alanında yapılan çalışmalar e itim bilimine önemli destek sağlamaktadır.

- Psikoloji insan ve hayvan davranışlarını yönlendiren temel ilkeleri araştırırken,
- E itim bireylerin okuldaki ve öğrenim ortamındaki davranışlarına odaklanır.

E itim bilimcileri,

- Birey nasıl öğrenir ?
- Öğrenmeye etki eden bireysel faktörler nelerdir ?
- Bireyin hangi özellikleri öğrenmeyi etkiler ? gibi birçok soruya yanıt ararken psikoloji biliminin bulgularından yararlanır. Bu bağlamda, e itime en çok katkı getiren çalışma alanı “e itim psikolojisidir”.

Özetle e itim psikolojisi, psikoloji alanındaki gelişmeler, bu alanda elde edilen bulguları e itime uygulama çabaları, okul ve sınıftaki öğrenmelere karşı duyulan ilgi, öğrenmede

Öğrencinin özelliklerinin önemini anlaması ve öğrenme ürünlerinin objektif bir biçimde ölçülme tekniklerinin gelişmesiyle birlikte hızlı bir ilerleme göstermektedir.

- Eğitim psikolojisi doğrudan doğruya eğitim süreci ile ilgilendiğinden, psikolojiden ayrılır. Eğitim psikolojisi, bireyin okuldaki ve öğrenme sürecindeki davranışlarını inceler.

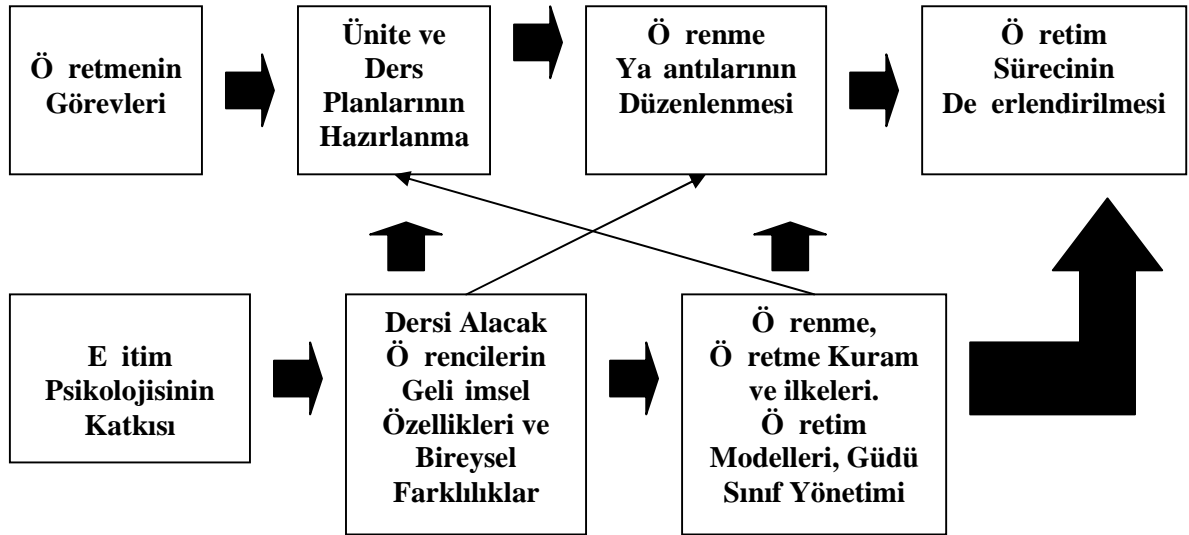
Eğitim psikolojisinin öğretmenin gelişmesine ve öğrenme – öğretim sürecine katkılarını daha iyi anlayabilmek için önce öğretmenin görevlerini özetlemek gerekir

- Öğretim planlarının hazırlanması
- Öğrenme yaantılarının düzenleme
- Değerlendirme

Eğitim psikolojisinin ilgi alanı oldukça geniştir. Bunlardan en önemlileri aşağıdaki gibi özetlenebilir.

- Öğrencilerin gelişim özellikleri (çinde buldukları gelişimsel döneme bağlı olarak anlama ve kavrama düzeyleri).
- Okulda öğrenme ve öğretim süreçleri (öğretim niteliğini geliştirmek).
- Sınıf yönetimi.

ekil 1.1. Öğretmenin görevleri ve eğitim psikolojisinin bu görevlerin yerine getirilmesinde katkıları.

Geli im:

Geli imle ilgili temel kavramlar:

- Büyüme : Vücudun sadece boy, kilo ve hacim olarak artmasıdır.
- Olgunlaşma: Vücut organlarının kendilerinden beklenen fonksiyonu yerine getirebilecek duruma gelmesi.
- Ö renme : Bireyin çevresiyle etkileşimleri sonucu bireyde meydana gelen nispeten kalıcı izli davranış değişikliği.
- Hazırbulunluluk : Bireye öğrenme fırsatları verildiği takdirde bireyin yeni ve daha karmaşık davranışları kazanması için gerekli olan durumu.
- Gelişim : Organizmanın büyüme, olgunlaşma ve öğrenmenin etkili olmasıyla sürekli olarak ilerleme kaydeden değişimdir.

İnsan gelişimi, çevre ve kalıtım arasındaki sürekli ve karşılıklı etkileşimin ürünüdür. Kalıtsal özellikler, kısaca biyolojik ön yatkınlıklar olarak tanımlanabilir. Döllenen yumurta aamasından başlayarak, genler taşıdıkları yapısal özellikler doğrultusunda hücreleri programlar ve böylece cinsiyet, saç rengi, fiziksel büyüklük ve hatta bir ölçüde zihinsel yetenekler. Çevresel değişkenler ile etkileşime girer ve şekillenir. Buna göre insan gelişimine yön veren iki temel süreç söz konusudur.

- Genotip (Genotype) : Ana- babadan kalıtım yoluyla gelen tüm özellikler.
- Fenotip (Phenotype) : Aile, çevre okul ve toplum gibi farklı sosyal bağlamalarda toplumsal ilişkiler yoluyla edinilen gözlemlenebilir kişisel özelliklerdir.

Gelişimin kalıtsal özelliklerini yansıtan genetik değişimler, evrim sürecinde gerçekleştiren üç etkene göre oluşmaktadır.

- Değişkenlik (Variability)
- Uyum (Adaptation)
- Ayıklanma (selection)

Bireyin genetik yapısındaki oluşum ve değişimler, çiftleşme aşamasında kadından gelen X ve Y kromozomlarının rastlantısal olarak etkileşimi, genlerde yer alan mutasyonlar yoluyla, türe özgü davranış örüntülerini de içeren çok yönlü bir süreç içinde oluşmaktadır. Değişkenlik olarak bilinen bu etken, uyum özelliklerinin doğal ayıklanma süreci içinde kalıcı hale dönüşerek, genetik yapıyı koruyan tüm değişimleri kapsamaktadır. Ayıklanma ise organizmanın, çevreye uyum sağlamasını kolaylaştıran özelliklerin kalıcı hale gelmesi, diğerlerinin giderek sönmesi anlamındadır.

Gelişimin sosyal çevre değişkeni ile oluşan boyutu ise kısaca, algılama sisteminin düzenlenmesine bağlıdır. Buna göre, algılama sistemimiz farklı olsaydı, doğal olarak kişiliklerimiz de farklı olacaktı. Bireysel deneyimlerimiz, içinde yer aldığımız kültürel yapıya, sosyal gruba ve aileye bağlıdır. Örneğin, çocuğun saldırganlık davranışı, içinde yer aldığı sosyal grubun ve ailenin tepkilerine göre biçimlenmektedir. Genel olarak, alt sosyo-ekonomik sınıflardan gelen ve eğitim düzeyi düşük olan ailelerin, çocuklarının saldırganlık davranışlarını ödüllendirdikleri görülmektedir. Ayrıca yetkinlerin, söz ya da davranış düzeyinde saldırgan tutumlarına sıkça tanık olan çocukların, onları model alarak benzer tepkiler gösterdikleri bilinmektedir. Öte yandan, çocukların saldırganlık eğilimlerine “sessiz davranma” ve “sistemik duyarsızlaşma” yöntemleriyle yok sayma tepkisi veren eğitilmiş

ailelerin, bu tür davranış bozukluklarını sağaltmada daha başarılı oldukları görülmektedir. Bu bağlamda cinsiyete bağlı rol yapısının, bağışat bir etken olarak algılandığı alt kültürlerde, saldırganlığın özellikle erkeklik kavramı ile özdeşleştirilmesi nedeniyle, yaygın biçimde ortaya çıkması anlaşılabilir bir durumdur.

Gelişimin iki temel bileşeni olan kalıtım ve çevreden hangisinin daha etkin bir faktör olduğunu uzun bir zamandan beri tartışılmaktadır. Ancak sorunun ortaya çıkış şekli ile ilgili olan böyle bir tartışmanın, pratikte fazlaca önemi taşımadığı açıktır.

Sorunu, herhangi bir deşikenin üstünlüğüne indirgeyen ve bu nedenle bir düşünme yanlılığı olarak değerlendirilmesi gereken bu yaklaşım yerine, bugün kalıtım ve çevrenin birbirinden ayrılmaz bir bütünlük taşıdığı görülmektedir.

Bu saptamayı doğrulamak amacıyla, kalıtım çevre etkileşimini dil öğrenme süreci bağlamında inceleyelim. Doğru bu konu ma için nöro-fizyolojik açıdan biyolojik ön yatkınlığa sahip olan çocuğun dili öğrenmesi sosyal etkileşime bağlıdır. Ancak çocuklar belli bir nörolojik gelişmeye ulaşmadan önce konu amazlar. Ancak çocuklarıyla doğumdan itibaren konu an ve onların konu ma denemelerini ödüllendiren ailelerin çocukları, diğerlerine oranla daha erken konu mayabulmaktadır. Ayrıca konu ma becerisi, kapsam ve nitelik açısından farklı özellikler göstermektedir.

Bu konuda yapılan araştırmalar, eğitim düzeyi yüksek olan aile ortamında ve sosyal çevrede yer alan çocukların, deyim ve kavramları daha yaygın ölçüde kullandıklarını doğrulamaktadır. Bağışat bir anlatımla, konu mayı öğrenme hem biyolojik hem de sosyo-kültürel deşikenlere bağlıdır. Benzer bir durum, çocuğu bilişsel, ahlaki, davranışsal, sosyal, duygusal, bedensel gelişimi için de geçerlidir. Bu bilgilerin ışığında gelişim kısaca, organizmanın döllenmiş yumurtadan başlayarak, yaşam boyu geçirdiğı çok yönlü iyileşme ve yetkinleşme süreci olarak tanımlanabilir.

Gelişimin Özellikleri :

- Gelişim dinamiklidir.
- Gelişim genetik bireyselliğinin bir sonucudur.
- Gelişim giderek artan bir özelleşme sürecidir.
- Gelişimde denge vardır.
- Gelişim ardı ardına görülen düzenli bir süreçtir.

Gelişim ve Büyümenin Ortak Özellikleri :

- Belirli dönemlerde hızlanır ya da yavaşlarlar
- İleriye dönüktürler
- Belirli bir sıraları vardır.

Gelişimin kritik dönemleri :

Çocuklar, bazı gelişim dönemlerinde ve yaşlarda belli tür öğrenmelere karşı yüksek duyarlılık gösterme eğilimindedirler. Çevre etkilerine karşı daha duyarlıdır ve çevrede düzenlenen öğrenme yaşantılarını diğer dönemlerden daha hızlı kazanabilirler. Psikologlar bu döneme kritik gelişim dönemleri adını vermektedirler. Ana-baba ve öğretmenler, çocukların üst düzeyde gelişimlerini sağlamak istiyorlarsa, bu kritik gelişim dönemlerinde, çocukların belirli yaşantıları geçirmeleri için olanaklar hazırlamalıdır. Örneğin ; çocukların bağışatlarıyla

yakın ilişkiler kurabilmesi için bebeklere yakın, sevecen, sıcak davranılmalıdır. Bu anısı, bebeklere sağlanmadaki gecikme, en fazla altı ayı geçtiği takdirde, okul yıllarında sosyal ilişkiler geliştirmeye yeteneği zayıflayabilir.

Burada can alıcı nokta zamanlamadır. Ergenlere yaşımlarının belirli zamanlarında öğrenme fırsatları sağlanmaması sağ gelişim yaşıyla uyumlu olabilir ya da tamamen durabilir. Bir çok psikologa göre okul öncesi yılları psiko-sosyal gelişim için olduğu kadar zihin ve dil gelişimleri için de kritik gelişim dönemidir. Bu nedenle, özellikle sosyo- kültürel açıdan geri olan çevrelerde yaşayan çocukların bu dezavantajını gidermek için erken yönlendirici programların uygulanması gerekmektedir. Aksi takdirde çocuklar çok önemli bazı yaşantılarında kazanamayacaklarından dolayı yaşantılarından daha geride görünebilirler.

ekil 1.1 Gelişim dönemleri

Gelişim Dönemi	Yaş
Bebeklik	0 - 3
İlk Çocukluk	3 - 6
İkinci Çocukluk	7 - 11
Ergenlik	12 - 17
Genç Yetkinlik	18 - 30
Yetkinlik	30 - 65
Yaşlılık	65 - +

Bebeklik dönemi gelişim görevleri :

- Doğum sonrası fiziksel çevreye uyum sağlama
- Katı yiyecekleri yiyebilme
- Yürüme
- Konuşma
- Tuvalet kontrolünü gerçekleştirebilme

İlk çocukluk dönemi görevleri :

- El göz koordinasyonu sağlamak
- Kendi başına giyinme soyunma yemek yeme gibi öz bakım becerisi kazanma
- Cinsel kimliği kazanma ve cinsiyet farklılıklarını öğrenme
- Sosyal kuralları ve sosyal rolleri öğrenmeye başlama
- Ailesiyle ve yakın çevresiyle ilişki kurmayı öğrenme

Son çocukluk dönemi gelişim özellikleri :

- Kendi bedensel özelliklerini kabul etme
- Kendi ve farklı cinsiyetkilerle daha olumlu ilişkiler kurma
- Yetkinler içinde duygusal bağımsızlığını kazanma
- Yetkin erkek ya da kadın sosyal rolünü benimseme
- Bir mesleğe yönelme ve mesleki hazırlık
- Toplumsal sorumluluk almaya istekli olma

Genç yeti kinlik dönemi geli im özellikleri :

- Evli biri olarak ya amayı ö renme
- Aile kurma
- Çocuk yeti tirme
- Ev idare etme
- e girme
- Vatanda lık sorumluluklarını üstlenme
- Topluma uyumlu bir sosyal grup olma

Bili sel Geli im

Piaget'in Bili sel Geli im Açıklaması :

Piaget'e göre çocukların tamamen kendilerine has zihinsel i leyi leri ve bakı açıları vardır. Yaptı ı gözlemler sırasında, küçük çocukların ço unun “yürüdüklerinde güne in ya da ayın kendilerini izledi ine, hareket eden her eyin canlı oldu una, dü lerindeki kahramanların gece uyularken pencereden içeri girdiklerine vb.” nandıklarını ke fetti.

Öte yandan uygulamasını yaptı ı Binet zeka testlerinde aynı ya lardaki çocukların, sorulara aynı turden cevaplar verdiklerini gözlemlemesi, Piaget'e bili sel geli imin ya düzeyine ba lı olarak farklı özellikler ta ıdı ını dü ündürmü tür.

Bili sel Geli im Kuramı le lgili Temel Kavramlar:

Piaget bili sel geli imde, olgunla ma ile ö renmenin etkile iminin önemini vurgular. Çocuklar, geçirdikleri ya antıların, biyolojik olgunla ma düzeyleri ile girdi i karma ık bir etkile im sonucunda, çevrelerinde olup bitenlere anlamlar yüklerler. Ba ka bir anlatımla, bir çocu un olayları ya da durumları açıklama biçimi, içinde bulundu u bili sel geli im dönemine ba lı olarak de i iklikler göstermektedir.

Bili sel geli im dönemlerinin özelliklerine geçmeden önce, Piaget'in bili sel geli imi açıklarken kullandı ı temel kavramlardan bazılarının üzerinde kısaca duralım:

emalar:

Organize olmu davranı kalıpları anlamında kullandı ı emalar, Piaget'in anla ılması daha kolay, ancak tanımlanması daha zor kavramlardan birisidir.

Ör: Üç ya ındaki bir çocu a oyuncak küpleri verildi inde, onları üst üste koyarak ya da yan yana dizerek de i ik düzenlemeler yapabilir. Küçük bebeklerin ise ellerine ne verilirse verilsin a ızlarına götürdüklerini gözlemlemi sinizdir. Dolayısıyla aynı küp bloklar bir bebe in önüne koyulacak olursa, bebe in yapaca ı hareket, onlardan birini alıp a ıza götürmek olacaktır. Bunun nedeni bebeklerin dünyayı ke fetme biçimlerinin emme yoluyla olmasıdır.

Örnekteki emme eylemini, Piaget emma olarak adlandırmaktadır. Bebeklerin kullandıkları di er emalar görme, i itme, tutma, vurma ve itmedir. emalarkendileri de de i erek farklı alanlara uyarlanabilen biyolojik kökenli eylemler olarak tanımlanabilir.

Adaptasyon:

Bu kavramla, bireyin çevresiyle etkile erek çevreye ve çevresindeki de i ikliklere uyum sa layabilmesi kastedilmektedir. nsanlarda var olan uyum yetene i birbirinin tamamlayıcısı olan iki süreci **özümleme** ve **uyumsama** süreçlerini kapsar

Özümleme, bireyin, yeni kar ıla tı ı durum, nesne ve olayları kendisinde önceden var olan zihinsel yapının içine yerle tirmesi i lemidir.

Uyumsama, yeni emalar yaratarak ya da önceden var olan emaların kapsam ve nieliklerini de i tirerek yeni edinilen deneyimlerin gerektirdiklerine uygun davranmak olarak tanımlanabilir. Ba ka bir anlatımla yapılan bir özümleme sonucu, o zamana kadar alı ılagelmi davranı örne ine uymayan yeni ve farklı bir davranı ortaya koymaktadır.

Dengeleme:

Özümleme ve uyumsama süreçlerinin birbirleriyle etkile imi sonucu dengeleme süreci ortaya çıkar. Dengeleme ile bireyin yeni kar ıla tı ı bir durumla, kendisinde önceden var olan bilgi ve deneyimleri arasında denge kurmak için yaptı ı zihinsel i lemler kastedilmektedir. E er kar ıla ılan herhangi bir durum bir yerde var olan emalar ile özümlemeyecek ise denge bozulur. Piaget' göre ki iler sürekli dengede kalmayı ye lediklerinden, bir dengesizlik durumunda tedirginlik hissederler. Bu tedirginli i kaldırmak için çaba göstermek, yani de i iklikle ba edebilecek yeni bilgiler edinmeye çalı mak, yeni duruma uyum yapmak gerekmektedir. Bu da bili sel geli imi hızlandırmaktadır. Sonuç olarak bili sel geli im, dengenin bozularak yeniden kurulmasının sa lanmasıyla ortaya çıkar.

Bili sel Yapılar:

Bili sel yapılar ile kastedilen, çocuk ya da yeti kinde o anda var olan zihinsel organizasyon ya da zihinsel yetilerdir.

Bili sel Geli im Dönemleri:

Piaget'e göre bili sel geli im, birbirini izleyen dört dönem içinde ortaya çıkmaktadır. Dönemler ilerledikçe, çocukların kavrama ve problem çözüme yeteneklerinde niteliksel geli meler gözlemlenmektedir.

Piaget bili sel geli m dönemlerini Duyusal-Motor, İ lemler Öncesi, Somut İ lemler ve Soyut İ lemler olmak üzere dört dönem içinde incelemektedir.

Duyusal Motor Dönem:

Do umdan iki ya a kadar olan dönem Duyusal-Motor Dönem olarak adlandırılır. Yeni do mu bebek çevreden gelen uyarıcılara sadece reflekslerle tepki verir, ancak iki aylık kadar oldu unda istemli hareketler göstermeye ba lar. Bu dönem içinde bebek dönem içinde

duyuları ve motor faaliyetleri yoluyla dı dünya ile ili ki kurar, dönem içinde ilerledikçe çevresinde olup bitenleri ve kendisinin çevresinden farklı oldu unu ke fetmeye ba lar.

Dönem içinde nesne devamlılı ının kazanılması ile bili sel geli imde refleks düzeyinde tepki verilen dönemden zihinsel i lemlerin kullanılmaya ba lamasına bir geçi olur. Nesne devamlılı ının kazanılması ile, bebeklerin görü alanları dı ına çıkan nesne ya da ki iler in aslında yok olmadıklarını kavramaları kastedilmektedir.

Dönemin sonuna gelindi inde bebek, karma ık olmayan zihinsel i lemleri gerçekle tirmeye ba layarak, i lem öncesi döneme geçer.

Iem Öncesi Dönem:

Anaokulunda geçirilen yıllara denk gelen bu dönem 2-7 ya arasını kapsar. Iem öncesi dönemin önemli bir özelli i, çocu un tümüyle ben-merkezci bir dü ünçe yapısına sahip olmasıdır. Bu ya lardaki çocuklar, kendi görü lerinin olabilecek tek görü oldu una inanırlar.

Ben-merkezci görü , çocu un adalet anlayı ına da yansır. Çocuk ko ullara de il, olayların sonuçlarına bakarak karar verir; haklılı ı ve haksızlı ı sonuca bakarak de erlendirir.

Bu ça daki çocukta, konu ma da ben merkezlidir. Konu maya ba ladı ı ilk dönemlerde, adeta monolog yapar gibi kendi kendine durmadan konu ur.

Bu dönemde mantıklı dü ünme i lemi henüz geli memi oldu undan, çocuklar nesnelere görüntülerinin etkisi altında kalırlar. Henüz bili sel yapıları korunumu kavrayabilecek düzeye ula mamı tır.

Korunum:

Herhengi bir nesnenin biçimi ya da mekandaki konumu de i ti inde, miktar, a ırlık ve hacminde de i iklik olmayaca ı ilkesidir.

Hayal dünyalarının çok geni olması , bu ya çocukların bir ba ka özellikleridir. Oyunları gözlemlendi inde, kurdukları hayal dünyasında saatlerce oynadıkları, hayali arkadaş larıyla ya da oyuncakları ile konu tukları gözlenebilir.

Dönem sonuna do ru, ben-merkezci dü ünçe gitgide azalmaya ve yerini mantıklı dü ünçeye bırakmaya ba lar. Böylece somut i lemler dönemine geçilir.

Somut Iemler Dönemi:

7-12 ya arasında yer alan ve ilkö retimin ilk be yılına denk gelen bu dönemde, ben-merkezci konu ma ve dü ünçe önemli ölçüde önemli ölçüde azalır, çocuk bili sel güçlüklerin üstesinden gelmeye ba lar. Somut i lemler döneminde çocu un i lemleri muhakeme edi i mantıklı bir hale gelir. Iem öncesi dönemde çözülemeyen korunum problemleri bu dönemde; çocuk i lemleri tersine çevirebilme kapasitesine eri ir.

Çocuklar bu dönemde sıralama, sınıflandırma ve kar ıla tırma i lemleri için emalar geli tirirler. Nesnelere renk, uzunluk, yapıldı ı madde gibi farklı özelliklerine ba lı olarak

sınıflandırabilirler. Bellirli nesnelere arasındaki de i meylen ili kileri, nesnelere görmeden mantık yürütme yoluyla kavrayabilirler.

Somut i lemler döneminde çocukların bili sel yapıları, bazı problemleri zihinsel olarak çözebilecek düzeye gelmi olmakla birlikte, bu dönemde bir problemin çözülmesi, somut nesnelere ba lantılı olmasına ba lıdır. Problemlere de i ik yollardan giderek çözümler bulmakta güçlük çekilir. Soyut dü ünçe tam olarak geli mesi oldu u için, tümüyle kuramsal olarak verilen bir problem kar ısında ba arısızlı a u ranabilir.

Soyut i lemler Dönemi:

En üst bili sel geli im dönemi olan soyut i lemler dönemi, 12 ya sonrasında yer almaya ba layarak,yeti kinlik yıllarına uzanır. Somut i lemler döneminde, bir soruna de i ik yollardan yakla mada güçlük çekilirken, soyut i lemler dönemi içinde göreceli dü ünçe geli erek, bir sorun de i ik biçimlerde ele alınabilir. Genelleme, tümdengelim, tümevarım gibi zihinsel i lemler yapılıdır. Hipotezler kurularak, do rulukları kontrol edilir. Soyut dü ünçe yetisi geli ti i için, soyut kavramlar kullanılarak, üzerlerinde fikir yürütülür. Bu döneme ula an çocuklar dü ünçe ile oynayabilme becerisini kazanmı lardır. Tartı malara katılmayı severler, mantık oyunlarıyla u ra maktan ho lanırlar. Öte yandan resim, müzik, iir dans gibi duygu ve dü üncelerin sembollerle aktarıldı ı etkinliklere ilgi artarak sadece izleyici olmakla yetinmez, u ra ı alanı olarak da seçilir.

Son dönem olan soyut i lemler döneminden sonra, bili sel yapıda niteliksel bir geli me ortaya çıkmaz. Ancak geçirilen ya antılara ba lı olarak niceliksel geli meler her zaman mümkündür.

Dönem	Ortalama Ya	Özellikler
Duyusal-Motor	0-2 Ya	* Taklit, bellek ve dü ünçeyi kullanmaya ba lama * Nesne devamlılı ının kazanılmaya ba laması * Refleks düzeyindeki davranı lardan, istemli davranı düzeyine geçi
ilem Öncesi	2-7 Ya	* Dil geli iminin hızlanması * Tek yönlü, sezgisel sınıflandırmalar. * Ben-merkezci dü ünme
Somut i lemler	7-11 Ya	* Muhakeme yoluyla somut problemleri çözümlenme * Korunumun kavranması * Sınıflama, sıralama ve tersine çevirmenin ba arılması
Soyut i lemler	11 Ya Üstü	* Soyut problemler üzerinde fikir yürütme * Bilimsel dü ünmenin ba laması * Sosyal ve ki sel konulara ilgi

Vygotsky'nin Geli im Kuramı:

Vygotsky'nin kuramının geli im psikolojisine en önemli katkısı, "ö renmenin sosyo-kültürel" yanını vurgulamasıdır. Dikkat edilirse, Piaget'in kuramında bili sel geli im çevresel de i kenlerden pek etkilenmez, kendili inden belli bir düzen içinde olur. Vygotsky'e göre çocu un bili sel geli mi çocu un içinde ya adı ı sosyal ve kültürel ortamdan etkilenir. En önemlisi akranlar ve yeti kinlerin yaptıkları veya çocu a ö rettikleri çocu un zihin geli imini

etkiler. Çocuk problem çözerken, kendi bilgilerini kullanabileceği gibi, akranlarının veya yeti kinlerin yardımından da yararlanabilir.

Chomsky Dil Geli imi:

Dil geli imini biyolojik ve psikolojik temellerden yola çıkarak açıklayan kuramcılara Psikolinguistik kuramcılar denmektedir. Bunların içinde en önemlisi Noam Chomsky'nin kuramıdır. Bu kurama göre insanlar doğuştan, dil öğrenmek için özel bir mekanizmaya sahiptir. Bu mekanizma, çocuğun yakınında konuşulan dili içselleştirmesini, kurallarını anlayıp öğrenmesini, sonra da uygun kurallar ile konuşmasını sağlar. Bu mekanizma sayesinde tüm çocuklar aynı amaçlardan geçerek, biyolojik olarak belli bir olgunluk düzeyine geldiklerinde, tıpkı yürümeyi öğrenir gibi konuşmayı öğrenmektedirler.

Chomsky, her ifadeyi dilbilimsel sistemde derin ve yüzeysel olmak üzere iki yapıya ayırmaktadır. Derin yapı, kavramların anlamsal yönü ile yüzeysel yapı ise konuşulan sözcükler ile ilgilidir. Çocuklar dili öğrenirken önce düzensel olarak seslerin anlamlarını kavrarlar, daha sonra onları yüzeysel yapıya dönüştürürler. Psikolinguistik kuramlara ilişkin olarak konuşmayı öğrenmede, sözcüklerin anlamlarını kavrama ile anlamlı sesler çıkarma ya da konuşma olmak üzere iki farklı süreçten söz edilebilir. Bu süreçler birbirleri ile iç içedir ve bilişsel gelişime paralel olarak gelişime gösterirler.

Kohlberg Ahlak Geli imi:

Kohlberg'in Ahlâk (Moral) Geli imi Kuramı

Lawrence Kohlberg New York Bronxville'de 1927 yılında doğmuş ve 1948 Chicago Üniversitesinde eğitim görmüştür. 1958 yılında onun doktora incelemesi ahlak konusunda yeni düzey teorileri araştırması olmuştur (www.faculty.plts.edu). Kohlberg, ahlâki gelişimde zihinsel (Cognitive) etkenler üzerinde önemle duran ve gelişim kavramını buna göre oluşturmuş araştırmacılar arasındadır.

Kohlberg'in Ahlak (Moral) Geli imi Kuramının Özellikleri

Genel olarak Piaget'in gelişim kavramından esinlenen Kohlberg'de, Piaget gibi ahlaki gelişim sürecinin de izmitli ve evrenselliği esastır. De izmitli in anlamı şudur: Ahlaki gelişimde devinim ileriye dönüktür. Gelişim sürecinde atlama imkânı yoktur. Kişiler evrelerden hızlı ya da yavaş geçebilirler. Bazılarında kısmen de bulunabilirler ama gelişim oldukça evreler süreci mutlaka izlenecektir. Kohlberg, çocuğa ahlaki ikilemler içeren durumlar hikaye ederek çocuğun tepkisini (yargısını) değerlendirir. Kohlberg kuramsal çıkmazlar kullanır. Çocuklara anlatılan bütün hikayeler felsefidir. Çünkü ona göre her çocuk kendi içinde bir ahlak felsefecisi olarak düşünülmelidir.

Çocuklara anlatılan bir ahlaki ikilem hikayesi şöyledir: “Avrupa’da bir kadın kansere yakalanmış ve ölmek üzeredir. Doktorlar onu tek bir ilacın kurtarabileceğini söylerler. İlaç o şehirde bir eczacının bulduğu bir tür radyumdur. Eczacı ilaç için maliyetinin on katı olan 2000 dolar fiyat istemektedir. Kadının kocası Heinz tanıdığı herkesten borç isteyerek ilaç parasının yarısını toplayabilmiştir. Heinz eczacıya karısının ölmekte olduğunu söyleyerek ilacı kendisine satmasını, paranın geri kalanını daha sonra tamamlayacağını söyler. Ancak eczacı “hayır, ilacı ben buldum ve ondan para kazanacağım” diyerek ilacı satmayı reddeder.

Heinz'de ümitsizlikten eczacının dükkanına girip e i için ilacı çalar. Kocanın bunu yapması gerekir miydi ?.

Hikayelere verilen yanıtlar, ço unlukla sorunun güdü, amaç, sorumlulu un da ılımı gibi bir ya da birkaç genel ö esine ili kindir. Kohlberg çocukların hikayelere verdikleri cevaplara göre üç ayrı dü ünme tipi, yani düzeye ve bu düzeyleri de kendi içinde iki er evreye ayırır.

Kohlberg'in Ahlak (Moral) Geli imi Yargısının Altı Evresi

Evre kavramı zihinsel geli im psikolojisi yakla ımının bel kemi ini olu turur. Kohlberg altı ahlak geli im evresinin varlı mını ortaya koyabilmek için, insanların ahlaki sorunlarını çözmek için kullandıkları dü ünme süreçlerini belirleyecek ikilemler geli tirmi tir. Kohlberg hem çocukların hem de yeti kinlerin dü ünme yapılarını ortaya koyacak ikilemler verdikten sonra, deneklerin ikilemleri çözmeye amacı ile ba vurdukları seçenekler ile bu seçeneklere ili kin nedenlerini gruplayarak üç düzey ve altı ahlak geli im evresini geli tirmi tir. Bu evreler öyle sıralanabilir:

- Gelenek Öncesi (**Pre-conventional**): taat ve ceza, saf çıkarıcı e ilim,
- Geleneksel (**Conventional**): yi çocuk, Kanunlara ve kurallara uyma e ilimi,
- Gelenek Sonrası (**Post-conventional**): Sosyal zıtlıklar, evrensel ahlak ilkeleri.

Düzye A: Gelenek Öncesi

Bu düzeyde çocuk kültürünün getirdi i iyi ve kötü, do ru ve yanlı kavramlarına açıktır, ortak davranı kurallarına uyar.

Evre 1: Ceza ve itaat dönemi: Bu evrede davranı ın sonucunda do ruluk ve yanlı lı na bakılır. Örne in çocuk e er ahlaki olarak hata yapmı sa cezalı, do ru olanı yapmı sa de ildir. Birinci evre son derece ilkel özellikler ta ır. "Çocuk bütün sorunlara fiziki cezalarla çözüm arar"(Çileli,1981:58). Zıddı olan do ru davranı dü ünmesi de ödül getirir kanısındadır.

Bu evreye ili kin örnek olarak, trafik polisinin olmadı ı bir kav akta kırmızı ı ıkta geçen sürücünün davranı ı veya sınavda hocasının görmeyece ini anlayan ö rencinin kopya çekmesi verilebilir. Bu evredeki birey "Henz hikayesinde Henz'in suçlu oldu unu ve polis in onu yakalayıp hapse ataca mını dü ünür".

Evre 2: Gelenek öncesi özellikler ta ımakla birlikte ikinci evre birinci evreye oranla daha geli mi özellikler gösterir. Bu özellikler çocu un yeni zihinsel ve rol alma yeteneklerinden kaynaklanır. Bu evrede göze göz di e di anlayı ı hakimdir. Kurallara, ihtiyacı kar ıladı ı sürece uyulur. Bu dönemdeki birey için her ey kar ılıklıdır. "Bu dönemde "do ru" olan ey, di er insanların ihtiyaçlarını da dikkate alan, somut ve kar ılıklı adil alı veri tir. Bu evredeki ki i ne kadar verirsem o kadar almalyım " anlayı na sahiptir. "Bu evredeki birey Henz hikayesinde Henz'in suçsuz oldu unu, çünkü hırsızlı ı karısı için yaptı nı ve bir kocanın karısı için bunu yapması gerekti ini dü ünür.

Düzye B: Geleneksel Düzey

Bu düzeyde ailenin, grubun ya da ki iden bekledi i davranı lar ki inin kendi inançları kadar de erlidir. Uzla madan öte bir benimseme söz konusudur.

Evre 3: Bu evrede ki iler arası uyum ya da “iyi kız, iyi o lan” yönelimi iyi davranı , ba kalarını ho nut kılan, onlara yardım eden ve onlar tarafından be enilen davranı tır. Ço unlu un davranı ıyla ya da do al davranı la stereotipik bir uzla ım vardır. Kibar olarak takdir edilmek önem kazanmı tır. Bu evrede iyi vatanda vergi ödemelidir; iyi çocuk anne ve babanın koydu u kurallara uyar ve ona göre hareket eder. Bu evredeki birey “Henz hikayesinde Henz’in suçlu oldu unu, çünkü toplumdaki insanların onu ayıplayaca mı dü ünür.

Evre 4: Yasa ve kural yönelimi vardır. Otoriteye ve kurallara uyma ve toplumun isteklerini yerine getirme yönelimi ba lamı tır. Kurallara uymanın nedeni, toplumsal sistemin–düzenin korunmasıdır. Bu dönemdeki birey ö rencinin kopya çekmemesi gerekti ini, çünkü kopya çekmenin kurallara aykırı oldu unu savunur; hiç kimse vergisini ödemesi de vergi ödene i kanunlar emretti i için ödeme yanlısıdır. Bu evredeki birey Henz hikayesinde Henz’in suçlu oldu unu, çünkü Henz’in kanunlara aykırı davrandı ını ve toplumsal düzeni bozdu unu dü ünür.

Düzey C: Gelenek Sonrası (Özerk Ya da lkeli Düzey)

Bu düzey, evrensel geçerlili i olan ahlak kurallarını, de er ve hukuki anla malarını korumaktır. Hatta bu kurallar gurubun kanunları ile çeli se bile korumaktır. Bu düzeyde ahlaki de erleri ve ilkeleri yorumlamaya do ru açık bir çaba vardır.

Evre 5: yi eylem, tüm toplum tarafından kabul edilmi normlara göre tanımlanır. Yapılan anla malar hayat ve özgürlük gibi temel insan hakları ile çeli medikçe “iyi” veya “kötü” olarak nitelendirilmezler. Temel hakları çi neyen anla malar ahlak açısından taraflar isteyerek girmi olsalar bile geçersizdir. Örne in insanın sömürülmesi ve kölelik sistemi taraflar arasında anla ma olsa bile kabul edilemez. “Ya ama, özgürlük gibi temel insan hak ve özgürlüklerini, ço unlu un görü üne ters dü se bile korumaktır” (Çileli,1981:56). Bu evredeki anlayı a göre, hiçbir yasa bir insanın ölümüne neden olabilecek uygulamayı me ru gösteremez. Ancak aynı zamanda kimse de çalma hakkına sahip de ildir.

Evre 6: Evrensel ilkeler evresinde, ki isel ahlaki de erler, toplum kurallarına göre soyut özelliklere dayanır. Altıncı evrede hayatın de eri, her türlü ki ilerarası ili kiden ötede, kategorik zorunluluk olarak kabul edilir. Bu evrede evrensel etik ilkelerine yönelim vardır. Söz konusu hayatın de eri oldu unda bunun kime ait oldu u, ne tür bir ili ki, yakınlık veya sözle me çerçevesinde oldu u önemli de ildir. Bu evrede a a ıda belirtilen de erler geli ir.

1. Kendini olayda yer alan herkesin yerine (kendi dahil) koyarak isteklerini tartmak.
2. Daha sonra olayda hangi ki inin yerinde olaca mını bilmedi i bir durumda yine aynı kararı verip vermeyece ini dü ünme .
3. Daha sonra da tersine çevirebilir karar do rultusunda davranmak durumundadır.

Kohlberg denekleri arasında filozoflar dı nda altıncı evre do rultusunda yargıya rastlanmadı mını, ancak be inci evre özellikleri gösteren yargı geli tiren deneklere altıncı evre özellikleri gösterildi inde deneklerin altıncı evreyi tercih ettiklerini belirtmektedir.

Ki ilik:

Bireyin belli uyaranlara karşı geliştirdiği düzenli ve sürekli davranış örüntüleridir. Bireyin baskılarından ayırarak, doğuştan getirilen ve sonradan kazanılan özellikler bütünüdür. Ki ilik insan davranışlarının tüm yönlerini kapsar.

Ki ilik Kavramları:

Benlik : Bireyin kendi kimliğidir. Bireyin gelişimsel özellikleri çerçevesinde kendisini algılaması ve değerlendirilmesidir. Bireyin kendisine ilişkin algılarıdır.

Özgüven : Bireyin kendisine olan güveni ve inancı, kendisi ile ilgili olumlu yargılarıdır. Kendisini, durumunu ve koşulları kontrol edebilmesi, kendisi ile barışık olmasıdır.

Benlik Saygısı/Öz Saygı : Bireyin gelişimsel özelliklerine değer vermesidir. Kapasitesini bilmesi, performansını bilinçli kullanması, kendisini sevmesi ve duygularını tanıyıp kabullenmesi, Fiziksel özelliklerini benimsemesi, hedefler belirlemesi, çaba göstermesi ve risk alabilmesidir.

Ki ilik Gelişimi Kuramları :

Sigmund Freud'un "Psiko-Analitik Gelişim Kuramı" ile Erik Erikson'un "Psiko-Sosyal Gelişim Kuramı"dır. Sigmund Freud, "Psiko-Analitik/Psikanalitik Gelişim Kuramı"nı ortaya koyduktan sonra, Erik Erikson bu kuramın "sosyal çevreye göre gelişimi" içermediğini belirterek, bu kurama paralel olarak "Psiko-Sosyal Gelişim Kuramı"nı ortaya atmıştır.

PSİKOSEKSÜEL GELİŞİM DÖNEMLERİ :

ORAL DÖNEM (0-1 Yaşları) :

En önemli organ ve Haz/Zevk kaynağı "Ağız"dır. Dönem adını buradan alır zaten. Bebeğin bu dönemde bakılması ve emzirilmesi çok önemlidir.

Bebeğin memeden erken kesilmesi veya ağız emzirilmesi; Güvensizlik, Baskınlık ve Karmaşık Duygusal Yapıya yol açar. Bu yaşlarda görülen: Sigara-çekiş baskınlığı, ağız yemek yeme, tırnak yeme gibi alışkanlıklar, bu dönemin sorunlu olarak yaşanmasından kaynaklanmaktadır.

Dönemde geçirilen "Olumlu" veya "Olumsuz" yaşantılar ki ilikte çok önemli yer tutar. Olumlu Yaşantılar: Güven, Umut duygularını ve baskılara verme-alma özelliklerini geliştirir. Olumsuz Yaşantılar: Ağız Aşıcılık (oburluk, sigara alışkanlığı, ağızla cinsel tatmin), ağız iyimserlik veya ağız kötümserlik gibi saplantılı davranışları ortaya çıkarır.

ANAL DÖNEM (1-3 yaşları) :

Dönemde dışkı kılamanın olduğu organ önemlidir ve haz kaynağıdır. Çünkü çocuk artık gelişim en anal kasları ile dışkıyı "Tutma" ve "Bırakma" alışkanlıklarını kazanır. Kavramlara dikkat edilirse "natçılık" kavramı ortaya çıkar. Çocuk ya tamamen tutar ya da tamamen bırakır. Çocuk bu dönemde kendisini ve çevreyi kontrol etmeyi öğrenir.

Katı ve Baskıcı tuvalet eğitimi, ki ilikte; yıkıcılık, kızgınlık, dağınıklık gibi sonuçlara yol açar.

Dönemi Olumlu geçiren bireylerde; Kendini kontrol etme, uyumlu ilişkiler sürdürme, özgürce seçim yapma ve karar verme özerkliğini sürdürme, çabalarda bulunma, yeni denemelere girişim ve işbirlikçi olma özellikleri gelişir.

Tuvalet eğitimi iyi olanlar; yaratıcı, üretken ve aktif olurlar.

bu Kişilik Özellikleri, bu dönemin bakım koşullarına göre ortaya çıkar: natçılık, Dar/Katı görüşlülük, Dikkat dağınıklık, Cimrilik, Akrabala düzenlilik ya da düzensizlik, akrabala titizlilik, Baş nazlık, Eli açıklık, Özerklik, Uyum, Saldırganlık, Baş kaldırma, Kararsızlık vs...

FALL K DÖNEM (3-7 yaşları) :

"Fallus" erkek cinsel organı anlamına gelir ve bu dönem adını buradan alır. Dönemin en önemli haz kaynağı "Cinsel Organ"dır. Çocuk kardeş cinsteki "Anne-Baba"ya yakınlık ve ilgi duyar. Anne-Baba'ya duyulan; kıskançlık, sevgi, dümanlık gibi duygular kişilik etkiler. Çocuğun soruları (özellikle cinsel) bu dönemde sıkla maktadır.

Dönem ile İlgili Önemli Kavramlar :

Kastrasyon (işidilik) Korkusu: Erkek çocuklar, kız çocuklarda "Penis"nin olmadığını fark edince, kendi penisinin yok olacağı kaygısını yaşar. Çocuklara yapılan "pipini keserim" "sünnet ederim" gibi akalar bu korkuyu devamlı hale getirir ve kişilik bozukluğuna yol açar.

Oedipus Karma asısı :

Erkek çocuk annesine, kız çocuk ise babasına yakınlık duyar. Bu durumun Anne ya da Baba tarafında hoşlanılmayacağı ve cezalandırılacağı düşünür. Erkek çocuk annesine duyduğu sevgiden dolayı babasını kıskanır ancak aynı zamanda babasını da örnek alır ve babasına hayranlık duyar. Kız çocuklarda aynısını anneye karşı yaşarlar (buna Elektra Karma asısı denir). Çocukların ebeveynlerine karşı duydukları bu hisler uygun bir şekilde atlatılmazsa ileriki dönemlerde "Psikopatolojik" durumlar ortaya çıkmaktadır.

Dönemin Olumlu Ya antıları: Amaçlı olma, etkinlikler başlatma ve başarılı cinsel yaşam özelliklerini geliştirir.

Dönemin Olumsuz Ya antıları: Çocuklar ileriki yaşlarında Anne-Babadan ya hiç kopamazlar ya da tamamen kopmak isterler. E seçiminde zorlanırlar, girişimlere karşı akrabala suçluluk duyulur, e ve çevre ile anlaşamaz, cinsel ilişki kiden korkar veya cinsel sorunluk yaşar ya da cinsel ilgiden dolayı cinsel sapıklıklara yönelir, karşı cinsle ya da hemcinsine karşı tutum geliştirebilir, cinselliği fazla önemser.

LETANT (Gizil) DÖNEM (7-11 yaşları) :

"Latent" Gizil veya Örtülü demektir. Bu dönemde, bir önceki dönemin haz kaynağına ilişkin duygularda "Durgunluk" vardır. Çocuk "Cinsel" konulardan hoşlanmaz ve kendisini oyuna verir. Ergenlik öncesi durgunluk, geçi veya bekleyi dönemidir. Arkadaşları, öğretmenleri ve diğer iletişim biçimleri önemli yer tutar. Birey bu dönemde, do al olarak karşı cinsi "Düman" ilan eder. Kendi hemcinsleriyle guruplaşır. Karşı Cinsle olan olumsuzluklar kalıcı bırakılabilir. Bu dönemin en önemli hassasiyeti: Anne-Baba cesaret verir, Öğretmen korur, Akranlar ise kabul ederler.

Bu dönemin Olumsuz Ya antıları, diğer dönemlerdeki gibi "Akrabalık"ları doğurur. Çok çalıcı olmaktan kaynaklanan "Kısıtlı Erdem" durumu ortaya çıkar. Diğer bir akrabala ucu ise "Tembellik"tir.

GENİTAL DÖNEM (11-18 yaşları)

Bireyin “Ergenlik” dönemidir. “Üreme” ile ilgili deneyimlerin “Psikolojik Gelişimi” etkilediğini düşünen Freud, bu yüzden bu adı vermiştir. Cinsel Organların gelişimi artık “Üremeye” doğru gelişir. Freud, bireyin kişiliğinin büyük ölçüde zaten tamamlanmış olduğunu düşündüğü için, bu dönem üzerinde fazla durmamıştır. Cinsel olgunluk gelişir ve karşı cins ile ilişkiler kurulur.

Freud’un Kuramı ile ilgili en önemli nokta; “Bilinç” ve “Kişilik”tir. Geçmişte, ilgili dönemlerde edinilen yaşıtlar, gelecekte bireyde kalıcı izli olabilmektedir. Burada önemli olan noktadır: Bireyin gelişimi, bulunduğu dönemdeki “Haz” kaynağının “Tatminine Göre” gelişmektedir. Mesela “Oral Dönem”de haz kaynağına “Ağız” demektir, bu dönemde, diğer dönemleri ilgilendiren haz kaynaklarının tatminiyle ilgili bir sorun yaşanmaz. Bundan sonraki dönemde de Ağız’ın (emme, yutma) tatmini ile ilgili bir edinim ortaya çıkmaz. Çünkü ilgili dönem geride kalmıştır. Latent Dönem’de ise birey zaten “Cinselliği” “Gizli” tutmaktadır. Karşı cinsi doğrudan olarak “Düşman” ilan etmekte ve kendi cinsinden arkadaşlar edinmekte ve aynı cinsten kişilerle arkadaş olmaktadır. Olumsuz yaşantılar, kadınlarda “Aşırı Feminin” davranışlara neden olabilmektedir. Her iki cinstede de “E Cinsel” yaklaşımlar, bu dönemin istismar edilmesi ile ortaya çıkmaktadır. Daha sonraki dönemde ise Birey Cinsel olgunluğa yönelir yani “Üreme”ye dayalı bir gelişim gösterir. E seçimi gibi tercihler bu dönemin temel özelliğidir. Bu son “Genital Dönem”in en önemli özelliği “Kimlik Statü”lerinin kazanılmasıdır. Ancak bu konu üzerinde Erik Erikson durduğu için, onu anlatırken de inmek daha faydalı olacaktır.

S. FREUD VE PSİKO-ANALİZİN KURAMI (Psikanaliz) :

Freud’un Kuramının temelinde iki kavram yatmaktadır “bilinç sınıflandırması” ve kişilik yapısı:

1. Bilinç Sınıflandırması (Topografik Kişilik Kuramı) :

İnsanın Bilinçlilik Durumu 3 bölümden oluşmaktadır:

Bilinç: Farkında olduğumuz yaşantıların bulunduğu yerdir.

Bilinç Altı: Bilincinde olmadığımız ancak biraz düşününce bilince çıkarabileceğimiz yaşantıların bulunduğu yerdir.

Bilinç Dışı: Bilincin dışında olan ve özel bir takım tekniklerle bilince çıkarılabilecek yaşantıların bulunduğu yerdir. Kişiliğinin büyük bir bölümü burada oluşur. Psikanaliz, kişinin bilinç dışındaki sorunları ortaya çıkararak çözümlenmeye çalışır.

2. Kişilik Yapısı :

Kişilik 3 bölümden oluşmaktadır, bunlar devamlı birbirleriyle etkileşime girerek davranışları etkilerler.

İd (alt Benlik): Kişiliğinin en temel tabakasıdır. Doğrudan getirilir ve ruhsal (bu, inançlardaki Ruh kavramı değildir) enerjinin kaynağıdır. İnsanın en temel iki davranışından oluşmaktadır Libido (Cinsellik) ve Saldırganlık. Ruhsal enerji “çgüdüsel” olarak ortaya çıkar ve tatmin edilmek ister. İd, temel biyolojik ihtiyaçlardan kaynaklanır (Cinsellik, açlık, acıdan kaçınma, hazza yönelme). İd, toplumsal kuralları hiçe sayar ve tek amacı kendisini tatmin etmektir. Bireyin “Sınır Tanımaz” isteklerini kapsar.

Ego: Ki ili in “Gerçeklik” ilkesine göre hareket eder. d “ İkel”li e dönük iken “Ego” daha bilinçli bir yapıdadır. “Gerçekler” ile “ d’in Bencil stekleri” arasında bir arabulucu görevi üstlenir. Ki ili in karar organı olarak adlandırılabilir. Az sonra belirtece im Süper Ego ile d arasındaki bir “Yürütme” ya da “Uzla tırıcı” vazifesi görür. Bu nedenle iki göreni vardır.

- d’in çgüdüsel ihtiyaçlarını kar ılamak.
- Birey üzerindeki Süper Ego beklentilerine cevap vermek.

Süper Ego: Bireyin çevresinden ve içinde ya adı ı tolumdan ö renmi oldu u “Toplumsal Kurallar”ı ve “Ahlak Kuralları”nı kapsar. Üç önemli görevi vardır:

- d’in kabul edilemeyecek isteklerini bastırmak,
- Ego’yu “Törel” amaçlara yöneltmek,
- Kusursuz olmaya çabalamak.

Freud’a göre insan: Saldırgan ve Cinsel Dürtülerini denetim altına alması gereken olumsuz ve yıkıcı bir varlıktır. Toplumun baskıları olmayıp, insan Saldırganlık ve Cinsellik enerjilerini rahatça bo altabilselerdi, Psikolojik rahatsızlıklar olamazdı. Freud, kuramında “Toplumun” ve “Kültürün” Ki ilik Geli imi’ndeki etkisini göz önünde bulunmadı ı için ele tirilmi tir.

ER K ER KSON’UN PS KO-SOSYAL K İL K GEL İ M KURAMI

- Erikson, Freud’un “Psikanalitik Geli im Kuramı”nın “Sosyal Çevrenin Geli ime Etkisi”ni görmezden geldi i dü üncesiyle, Sigmund Freud’un Kuramına paralel olarak bu Ki ilik Geli imi Kuramını ortaya atmı tır. Temel görü leri unlardır:
- Ki ili in geli iminde, biyolojik etkenlerle birlikçe Çevre’de rol oynamaktadır. Freud “Normal Dı ı” davranı lar üzerinde dururken, Erikson “Normal” davranı ları açıklamaya yönelmi tir.
- Erikson “Epigenetik İke”ye dayanarak Benlik Geli iminin belirli zaman dilimlerinde biyolojik temelli ve a amalı oldu unu savunmu tur. Her zaman diliminde “Ki ilik” belli bir özellik ta ımaktadır.
- Freud’a göre, bir dönemde ortaya çıkan yada sa lıklı bir ekilde atlatılamayan bir dönem sonraki geli im dönemlerini etkiler ve ancak özel tekniklerle giderilebilir. Erikson ise Bir dönemdeki kriz veya çatı manın, di er bir dönemde atlatılabilece ini ya da çözüme kavu turulabilece ini dü ünmektedir.
- Freud Ki ilik Geli iminin 0-6 ya larda oldu unu söylerken, Erikson Ki ilik Geli iminin ömür boyu sürdü ünü dü ünmektedir.

Gelişim İlkeleri, Gelişim Ödevleri ve Hareket Beden Eğitimi ve Spor Öğretimi

Gelişim ile ilgili çalışmaları ve araştırmalar, gelişim özelliklerinin belli ilkelere göre olutununu göstermektedir. Gelişimin temel ilkeleri olarak nitelendirilen bu ilkeler, psikomotor alan eğitiminde birincil öneme sahiptir.

- Gelişim genelden özele doğrudur

Bağlanışta büyük kas hareketleri daha sonra ise küçük kas gruplarının kontrol edilebilmesidir. Bebeklikten çocukluk ve sonrasına uzanan süreçte hareket, beden eğitimi spor öğretiminde gelişimi dikkate alınmanın birinci koşulu, öğrenenden asla beceri düzeyinde beklentiye girilmemesidir. Beceri düzeyindeki beklenti, çocuğun genel gelişiminden sonra olacaktır psikomotor bir çıktıdır.

- Gelişimde bireysel ayrılıklar vardır

Çocukların gerek biyolojik gerekse çevresel etkenlerle gelişim farklılıkları onların birbirlerinden farklı olmalarına neden olmaktadır. Bu bakımdan, öğretim sürecinde her öğreniciyi birbirinin aynısı gibi görmek ve onlardan aynı düzeyde öğrenme çıktısı beklemek doğru değildir. Hareket, beden eğitimi uygulamaları çocukların aynı düzeyde psikomotor davranışlar sergilemelerini hedeflememelidir. Her çocuk kendi içinde değerlendirilmelidir. Bireysel farklılıkları dikkate alınarak yürütülen beden eğitimi programları, gelişimi dikkate alan eğitim anlayışının da gereğidir.

- Yaşamın değişik dönemlerinde farklı türden gelişimler önem kazanır.

Bebeklikten itibaren devam eden gelişim sürecinin belli bölümlerinde farklı gelişim özellikleri daha yoğun olarak önne çıkar. Bu durum hareket, beden eğitimi uygulamalarında özen gösterilmesi gereken bir gelişim özelliğidir. Örneğin, okulöncesi dönemdeki psikomotor gelişim hızının diğer gelişim özelliklerine göre daha önne çıkması ya da ilköğretim dönemlerinin bazı evrelerinde ki ilik gelişimine ilişkin özelliklerin daha belirgin olması gibi. Hareket, beden eğitimi spor etkinlikleri, çocukların yaş ve dönem özelliklerini mutlaka dikkate almak zorundadır. Aksi halde, öğretim amaçlarına uygun gelişime katkı sağlama mümkün olmayacaktır gibi, döneme uygun gelişim özelliğini görmezden gelen etkinlikler zarar verici de olabilmektedir.

- Gelişim Ödevleri ve Hareket, Beden Eğitimi Spor Öretimi

Hareket, beden eğitimi spor öğretiminin bireylerin gelişim düzeylerine uygun olması gerektiğine ilişkin diğer bir öğretim yaklaşımı da “gelişim ödevleri”ni dikkate alınması gerektiğine ilişkin yaklaşımdır. Eğitim ortamlarının hazırlanmasında, yaş dönemlerine uygun gelişim ödevlerinin öğretim amaçlarıyla paralellik göstermesi son derece önemlidir. Bireyin içinde bulunduğu gelişim dönemine ilişkin gelişim ödevlerini yerine getirebilmesine olanak sağlayan öğretim planlamaları öğrenmeyi olumlu etkileyecektir. Havighurst’ e göre (1972), birey biyolojik olarak içinde bulunduğu döneme ait gelişim ödevlerini yerine getirmeye hazırdır. Ancak, bunun gerçekleşebilmesi için gerekli biyolojik olgunluğun yanında, eğitim ortamı gibi çevresel koşulların da uygunluğu gerekmektedir.

- Benlik algısının oluşumunda da önemli rol oynayan gelişim ödevlerini yerine getirebilme başarısı, bireyin güvenli, huzurlu ve mutlu olmasını da etkilemektedir.

Hareket, beden eğitimi spor öğretiminin, çocuk ve ergenin gelişim ödevlerini kolayca yerine getirebilmesinde bir araç işlevi görebilmesi, beden eğitimi programlarının, çocuğun içinde bulunduğu döneme ilişkin gelişim ödevlerini dikkate alması ile mümkündür. Beden eğitiminin, psikomotor gelişim amaçlarının yanı sıra, çocuğun benlik ve kişilik gelişimine uygun hedefleri / kazanımları da içermesi gerekir.

- Okulöncesi dönem (3-6 yaş) gelişim ödevleri

Okulöncesi dönem olarak adlandırılan anaokulları ve anasınıfındaki çocukları kapsayan bu dönem, hareket eğitimi açısından dikkate alındığında; etkinliklerin çocuğun gerçekleştirebileceği ve hoşnut olabileceği davranışları içermesi gerekir. Çocuğun bu yaş döneminin başından itibaren yürüme ve konuşmayı öğrenmesi onun gerçekleştirebileceği psikomotor davranışlara yansır. Çocuğun gerçekleştirebileceği psikomotor davranış, yapabileceğinin üstünde değildir. Küçük kas gruplarına yönelik üst düzey psikomotor davranışlar bu dönem davranışları olarak beklenmemelidir.” Bu dönemde model alma önemli bir öğrenme aracı olduğundan diğer öğretim hedeflerinde olduğu gibi, psikomotor davranışlarda da çocukların düzeyleri dikkat edilerek model olunmalıdır. Doğru ve yanlış davranışlara ilişkin toplumsal kuralların öğrenilmeye başlanması bu dönemde, çocukların birbirleri ile iletişimlerinde önemli rol oynayan psikomotor davranışlarına ilişkin olumlu tutum oluşturmaları gelişim ödevlerinin bir gereğidir.

- İlkö retim dönemi (7-11 ya) geli im ödevleri

İlkö retim birinci kademesinde e itim gören çocukların bu ya dönemine ili kin geli im ödevleri incelendi inde;

- Kendine kar ı tutumlar olu turma,
- Ya ıtlarıyla iyi geçinme,
- Okuma, yazma ve aritmetik becerilerini geli tirme,
- Cinsiyete uygun rol geli tirme,
- Vicdan ve de erler sistemi geli tirme düzeyinde oldukları görülür.

Ö renme düzeyinin istenen seviyede gerçekle ebilmesi için, ö retim hedeflerinin sözü edilen geli im ödevlerine uygun olması gerekir. Geli im ödevlerine uygun planlanmı ö retim etkinlikleri çocu un ilgi, istek ve ihtiyaçlarına cevap verece inden ö renme düzeyini arttıracaktır.

Bu ya grubu çocuklarına yönelik hareket, beden e itimi spor etkinlikleri;

- Kendisiyle bar ık olmalarını sa lamalı,
- Sınıf, okul ve takım arkada ları ile yeterli düzeyde ve düzgün ileti im kurabilmelerini sa lamalı,
- Temel bilgi ve kurallara sahip olarak bunları kullanabilmeleri, basit stratejiler olu turabilmeleri ve inisiyatif kullanabilmelerini sa lamalı,
- Cinsel kimliklerine uygun etkinliklere katılıp ve uygulamalar yapabilmelerini sa lamalı,
- Etkinliklerde, özellikle oyun türü uygulamalarda adil olma, zayıfı koruma, kaybedeni kınamama gibi davranı lar kazandırmalıdır
- İlk ve Ortaö retim dönemi (12-17 ya) geli im ödevleri

İlkö retim 6, 7 ve 8. sınıflar ile lise ve dengi okullardaki ö rencileri ilgilendiren bu ya dönemine ili kin geli im ödevleri dikkate alınarak planlanan beden e itimi spor uygulamalarında;

- Farklı cinsiyetlere sahip çocuk ve gençlerin, kendi ve kar ı cinsteki ya ıtları ile daha olgun ili kiler kurmaya ba lamasına ili kin geli im özelli i beden e itimi spor uygulamalarında kendini göstermeye ba lar. Birbirlerine daha saygın ve cinsel kimlikleri

göz ardı etmeyen, bunu do al ve sa lıklı bulan bir anlayı ın egemen oldu u, i birli i ile ö retimin kullanıldı ı grup ve takım oyunları bu dönem geli im ödevlerine uygun dü mektedir.

- Erin ve ergenlerin bu ya larda ba ımsız olma isteklerine ili kin geli im ödevleri dikkate alındı ında, beden e itimi spor etkinliklerinin bireysel çalı ma isteklerine cevap vermesi gerekir. Ayrıca, genel anlayı ve kurallara uymama e ilimleri de bu ya gurubu geli im ödevleri özelliklerindedir. Bu tür davranı lar anlayı la kar ılanmalı, cezalandırma yerine görev ve sorumluluk verme gibi yakla ımlar seçilmelidir. nisiyatif kullanma, özgün davranı lar sergileme gibi durumlar ola an kar ılanmalıdır.
- Spor bran larına özgü çalı malar ile bir bran a yönelme e ilimleri yine bu ya gurubu geli im ödevlerinin bir gere idir. Bunun da ötesinde, bir spor bran ını meslek olarak seçme dü üncelerinin olu tu u da görülebilir. Bu anamda yapılması gereken yol gösterme, rehberlik etme, cesaretlendirme ve destekleme gibi yakla ımlar olmalıdır.
- Toplumsal sorumluluk almaya istekli olma ve toplumsal görevleri yerine getirebilme ile ilgili geli im görevlerine ili kin olarak da, beden e itimi spor ö retiminde düzenleme, idare etme, lider olma gibi sorumluluklar vermek do ru bir yakla ım olacaktır.